

Beszámoló

a "Kihívás és lehetőség: Európai Unió a magyar élelmiszeripar és mezőgazdaság szemszögéből" témájú konferenciáról

Az Európai Minőségügyi Szervezet Magyar Nemzeti Bizottsága (EOQ MNB) a "Kihívás és lehetőség: Európai Unió a magyar élelmiszeripar és mezőgazdaság szemszögéből" témájú kétnapos konferenciát, 1994. szeptember 27-28-án a MTESZ Székházban Budapesten rendezte meg együttműködve a KÉKI Élelmiszer Minőségügyi Információs Centrumával. A kedvező feltételek mellett lebonyolított rendezvényen mintegy száz hazai szakember vett részt elsősorban az élelmiszeripari vállalatokból, a Földművelésügyi Minisztériumból és egyes minőségügyi tanácsadó szervezetektől.

Dr. Molnár Pál, az EOQ MNB ügyvezető elnöke vezette a kétnapos szakmai rendezvényt, aki megnyitójában a Európai Unióba való belépésre való felkészülés hangsúlyozása mellett arra is rámutatott, hogy az Európai Unió tervezetként kiadott minőségpolitikai koncepciójában nagyszabású minőségi fejlődést irányoz elő a következő időszakra. A kiválóságra való törekvés, az európai minőség hírnevének és tekintélyének megerősítése még nagyobb erőfeszítésre ösztökéli a hazai szakembereket, mivel ez a tendencia várhatóan a négy új tagállam belépésével tovább fog erősödni. A konferencia résztvevőiről szólva megállapítható, hogy míg az élelmiszeripari vállalatok igen szép számban képviseltették magukat, addig a mezőgazdaság részéről - az előkészítő rendezők minden erőfeszítése ellenére - alig akad jelentkező. Ez azért is sajnálatos, mert az Európai Unió a mezőgazdaságot továbbra is támogatásban fogja részesíteni, de mezőgazdasági politikája jelentős változáson fog keresztül menni elsősorban a közelmúltban aláírt GATT egyezmény következtében.

A megnyitó előadás után **Dr. Dienes-Ohn Egon**, az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium Európai Hivatalának vezetője szemléletesen ismertette az Európai Egység történetét, a Római Szerződéstől kezdve az Egységes Európai Okmányon keresztül egészen a Maastrichi (Európa Unió) szerződés aláírásáig. Hangsúlyozta, hogy véleménye szerint a fejlődés a nemzetek Európája, azaz konföderatív irányba halad és nem látszik megvalósíthatónak a nemzetek feletti (föderatív) Európai Egyesült Államok létrejötte. Ennek ellenére megfigyelhető a nemzeti szuverenitás csökkenése és egy jelentős részének leadása az Európai Unión belül. Míg az áruk, szolgáltatások, munkaerő és a tőke szabad áramlása az Európai Unión belül többé-kevésbé az elképzeléseknek

megfelelően halad, addig a Pénzügyi Unió csak 1997 és 1999 január elseje közötti időszakban látszik megvalósíthatónak. 1996-ban az Európai Unió meghatározó jelentőségű Egyesülési Konferenciát készít elő, amelyen várhatóan pontosan meghatározzák az úgynevezett konvergencia kritériumokat (állami tartozás szintje, infláció mértéke, kamatszintek stb.), valamint a közös kül- és biztonságpolitikát, a belügyek és a jogügyek teljes egységesítését. Addigra várhatóan tovább erősödik az a közösségi gazdasági pillér, amely még vonzóbbá teszi a belépést az Európai Unióba. Dr. Dienes-Ohn Egon kitűnő előadásában kitért az úgynevezett koncentrikus körök koncepciójára is, valamint arra, hogy a jövőbeni tagfelvétel megítélése még távolról sem egyöntetű az Európai Unió jelenlegi 12, illetve a 16 tagállam részéről.

Vass Sándor, a Magyar Szabványügyi Hivatal nemzetközi igazgatója, aki több hónapos továbbképzésen vett részt az Európai Unió apparátusában, részletesen ismertette az Európai Unió intézményrendszerét: a Tanácsot, a Minisztertanácsot, a Bizottságot, az Európa Parlamentet, az Európai Bíróságot, a Számvevőszéket és az Európai Beruházási Bankot. Kitért a határozathozatali szinteken kialakítandó ún. minősített döntésekre, amelyen belül pl. a kisebb államok érdekeit úgyis védik, hogy egy-egy határozatot három országnál több nem ellenezhet. Az elsődleges jogforrásokon, azaz az ún. alapító szerződéseken túlmenően a másodlagos jogforrások (rendeletek, irányelvek, határozatok, ajánlások és közlemények, valamint a szabványok) nagy mértékben befolyásolják a tagállamok, de a harmadik országok gazdasági és jogi rendszerét is. Ismeretük és naprakész követésük a tagállamok számára elengedhetelen, de a beszállító (exportáló) harmadik országok számára is létfontosságú. Növekszik azon másodlagos jogforrások száma, amelyek azonnal vagy rövid időn belül hatályba lépnek a tagállamokban és jelentős hatással vannak a harmadik országok gazdasági életére is.

Dr. Gordos Árpád, az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium Európai Hivatalának vezető munkatársa az Európai Unió és Magyarország kapcsolatának múltjáról, jelenéről és jövőjéről számolt be. Részletesen ismertette a Társulási Szerződés adta lehetőségeinket, amely a Európai Közösség 1988-ban deklarált elismerését viszonylag gyorsan követte. A Társulási Szerződést, melynek tanulmányozása és ismertetése rendkívül hasznos, állategészségügyi, növényegészségügyi és a bor eredetvédelmére vonatkozó külön megállapodások egészítik ki. Jelenleg a kereskedelmi megállapodás tárgyalása folyik, amely a kvóták fokozatos lebontására és a vámok csökkentésére irányul. Az egész mezőgazdaságra egy 5 éves megállapodás vonatkozik, melyet azután újra fognak tárgyalni. A jelenlegi törekvések abban foglalhatók össze, hogy a jogi és technikai akadályok a harmonizáción keresztül csökkenjenek és

hosszabb távon a nem vám jellegű akadályok szinte teljesen szűnjenek meg. Az előadó rámutatott arra is, hogy míg a Társulási Tanács a Külügyminisztérium hatáskörébe tartozik, addig a gazdasági ügyekkel foglalkozó Társulási Bizottság az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium keretén belül működik. Számunkra a jelenlegi időszak egyik legfontosabb feladata az Európai Unió 4 új tagjának felvételével párhuzamosan a velük megkötött koncessziók átemelésére, azaz megmentésére irányul. Az előadó jelezte, hogy a közismert PHARE program 1994-95. évre ugyancsak 100 mECU támogatást irányoz elő. A Társulási Szerződésben foglalt előnyök jobb kiaknázása, érdekeink jobb képviselete és a vizsgáló intézetek felfejlesztése, majd elismertetése az Európai Unió által, valamint ehhez hasonló más intézkedések mind fontos feltételei további fejlődésünknek.

Schütz Nándor, az FM Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Főosztályának tanácsosa alapos ismertetést adott az Európai Unió mezőgazdasági politikájáról, amely a piacok stabilizálására, az életszínvonal emelésére, a termelési biztonság megteremtésére és a termelékenység növelésére, a biztonságos ellátásra, a fogyasztói árszínvonal kézbentartására, valamint a világkereskedelemmel való kapcsolattartásra irányul. Mivel az Európai Unió összes támogatásának körülbelül 50%-a az agrárszférára jut, az elmúlt időszakban az Európai Unió a mezőgazdaság területén komoly sikereket könyvelhet el. Sikerült elérni sok agrártermék vonatkozásában az import stabilizálását és a mezőgazdasági árutermelés jövedelemteremtő képességét. Ezáltal volt lehetőség a mezőgazdasági települések népességmegtartó erejének fenntartására és a negatív környezeti változások visszaszorítására. Az előadó részletesen ismertette a mezőgazdasági termékekre vonatkozó különböző ártípusokat (irányárak gabonafélékre, tejre, cukorra stb., tájékoztató árak, intervenciók árak, küszöb- vagy zsilipárak), melyek jóváhagyásával az Európai Unió tagállamainak Miniszteri Értekezlete foglalkozik. Az eredmények ellenére komoly problémák mutatkoznak az Európai Unión belül a kereskedelempolitikai eszközök alkalmazása terén, melyeken belül a különböző vámtarifák, valamint a lefölözés és pótlefölözés jelentős befolyást gyakorolnak. Az elkövetkező időszakban a mezőgazdasági támogatások csökkentésével kell számolni, valamint azzal, hogy az ártámogatás helyett termelői közvetlen támogatás alakul ki és a strukturális támogatásokat az ún. hátrányos térségek fejlesztésére fogják fordítani. Mindezeket a folyamatokat erősítik a GATT-szerződés értelmében életbe lépő intézkedések, amelyek lényegében kizárólag a vámok alkalmazását teszik lehetővé a külső kapcsolattartásban.

Dr. Rácz Endre, az FM Állategészségügyi és Élelmiszerellenőrzési Főosztályának főtanácsosa, aki tapasztalatait szintén Brüsszelben szerezte, szemléletesen bemutatta az Egységes Európai Piac gazdasági

előnyeit. Egy 1987-ből származó széleskörű tanulmányt felhasználva bizonyította, hogy az Európai Unió a gazdasági előnyök miatt jött létre és fejlődik rohamosan. A nagy előrelépések mellett azonban elsősorban az élelmiszerkereskedelem területén minőségügyi akadályok sorozata nehezíti az áruk szabad forgalmazását. Ezért jelenleg csak mintegy 6-7 %-ra tehető az Európai Unió belső élelmiszerforgalma. Bár ez a lehetőségek alacsony fokú kihasználtságát jelzi, mégis bővül a fogyasztói választék. Éves szinten 3-5 %-kal növekszik az élelmiszerek áruforgalma az Európai Unión belül és jelentős mértékben javul az egyes iparágak hatékonysága is elsősorban a gyártás koncentrációja következtében. Az előadó bizonyította a marketing és a minőség egyre szorosabb kapcsolatát, valamint azt is, hogy a márka-pozíciókért folytatott harcban az eddiginél sokkal nagyobb erőfeszítésekre van szükség Magyarország részéről.

A második napon **Dr. Fekete Pál**, az FM Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Főosztályának osztályvezetője az Európai Unió és Magyarország agrárkapcsolatainak jelenéről és jövőjéről szólt. Egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy a Társulási Szerződés adta lehetőségeinket az agrárkereskedelemben és a gazdasági együttműködés néhány más területén különböző okok következtében mindeddig nem tudtuk hasznosítani. Annak ellenére, hogy néhány fontos termékünk (pl. szalámi és libamáj) jelenleg már vámmentesen szállítható az Európai Unió országaiba, a magyar élelmiszerexport 1990. óta csak mintegy 12 %-al növekedett, míg az Európai Unió Magyarországra több mint 300 %-al növelte élelmiszerexportját. E tendencia további folytatódása esetén Magyarország Bulgáriához hasonlóan - amely már élelmiszer-importőrre vált - mintegy 3 éven belül több élelmiszert fog importálni, mint exportálni. Az Európai Unió - felismerve ezt a kedvezőtlen tendenciát - a Göteborgi Deklarációban további támogatást ígért az új demokráciáknak. Több negatív tendencia elemzése mellett az előadó rámutatott arra, hogy Magyarországon a feldolgozó és forgalmazói szféra túlzottan elkülönült a termelői bázistól. Az Európai Unióban a föld-nagyság növekedési küszöbértéke az 1991. évi 40 ha-ról 1993-ban már 50 ha-ra emelkedett. Nálunk ez a tendencia negatív. Mivel az EU- és az EFTA-országokba összes agrárexportunk - de a teljes magyar exportnak is - kb. 60 %-a irányul, sokkal jobban figyelembe kell venni a nagy forgalmazók igényeit, amelyek nagy mennyiségeket, kiváló minőséget, pontos szállítási határidőt és kiváló színvonalú csomagolást jelentenek. A magyar gazdaság jövőorientált fejlesztésére irányuló javaslatok közül az agrárszférát különösen a garantált árak rendszerének bevezetése, a földhitel-intézmény megvalósítása, az agrártámogatások mértékének jelentős mértékű növelése (jelenleg az EU 48 %-os támogatási szintjével szemben Magyarország 8 %-os támogatással

működik az agrárszektor) emelhető ki. Az 1996. évre tervezett Egyesülési Konferencián fogják az Európai Unió tagállamai összeállítani az ún. csatlakozási naptárt, de mivel ez igen távol van, napi feladatként jelentkezik az EFTA országokkal kötött szerződés kvótáinak átemelése az Európai Unióba, valamint a GATT-osítás előnyeinek mielőbbi hasznosítása Magyarország számára, ami a "vámosítás" kifejezéssel jellemezhető. Az előadó véleménye szerint tehát a jelenlegi időszak egyik legfontosabb feladata abban fogalmazható meg, hogy az EFTA országokkal kötött szerződések előnyeit az Európai Unióval megkötött Társulási Szerződésbe átemeljük. Ugyancsak felkészülten érjen bennünket az 1996. évre tervezett Egyesülési Konferencián meghatározandó csatlakozási feltételrendszer és naptár.

Dr. Rác Endre "Az élelmiszer-szabályozás várható irányai az Európai Unióban" című előadásában részletesen kifejtette, hogy az Európai Unió tagországaiban a hatósági élelmiszerfelügyelet viszonylag egységes követelményrendszerét az egyes tagországok különböző típusú és felépítésű intézményrendszerekkel valósítják meg. Míg Franciaországban, Belgiumban és Luxemburgban erőteljesen centralizált központi laboratóriumok működnek, addig Németországban, Írországban, Olaszországban, Hollandiában és Spanyolországban a regionális intézménystruktúra a meghatározó. Az Egyesült Királyságban a hatósági ellenőrzés a helyi közigazgatáshoz kapcsolódik, amely bizonyos feltételrendszer teljesítése mellett akár magánlaboratóriumokat is megbízhat a hatósági laboratóriumi vizsgálatok elvégzésével. Többek között talán ez utóbbi is indokolhatja azt a ma már elfogadott törekvést, hogy a hatósági laboratóriumokat 1995. után szintén akkreditálni kell.

Szinte kivétel nélkül valamennyi tagországra érvényes az az általános megállapítás, hogy a hatósági élelmiszerfelügyelet irányítását az illetékes minisztériumokon kívül valamilyen szakmai középírányító szerv (intézet) tartja kézben. Az is általános tendencia, hogy az inspekción és a laboratóriumi vizsgálati tevékenység teljes mértékben elkülönül, mert csak így lehetséges mindkét tevékenységet egyre magasabb szakmai szinten végezni. A hatósági ellenőrök szankcionálási lehetőségei viszont igen korlátozottak, mert a szigorú intézkedéseket a bíróság mondja ki.

Az országok között fennálló jelentős különbségek további csökkentése érdekében határozatot hoztak arra, hogy Brüsszelben egy 15-20 fős inspekción központot hoznak létre az egyes tagországok hatósági élelmiszerfelügyeletének koordinálására és ellenőrzésére. A központ létesítése azonban - feltehetően anyagi okokból - még el sem kezdődött. Mivel azonban a hasonlítható szakterületeken - így pl. a növény- és állategészségügy, valamint a gyógyszerellenőrzés területén -

már működtetnek központi intézményeket Brüsszelben, feltehetően a hatósági élelmiszerfelügyelet területén is sor kerül erre.

Közismert, hogy jelenleg hozzávetőlegesen 150 direktíva (irányelv) van érvényben élelmiszerekre és borokra vonatkozóan. Az elemzések azt mutatják, hogy ezen irányelvek 75-80 %-a a hazai szabályozással tartalmilag azonos, mintegy 15 %-a kisebb problémákat tartalmaz, míg 10 %-uk jelenleg nehezen megoldható követelményrendszert ír elő. Élelmiszerekre egyébként sem alkalmazzák az ún. "új megközelítés" alapelveit, melynek következtében élelmiszereknél csak a vizsgálati módszerek teljes harmonizálása, szabványosítása került napirendre. A részletes termékjelölések továbbra is nemzeti szinten maradnak rögzítve, melyeket a tagországok kölcsönösen elismernek. A nemzeti termékjelölések kölcsönös elismerése, de a lassan növekvő szabad termékáramlás is komoly szakmai problémákat vet fel a termékek megnevezése és jelölése területén.

A különleges tulajdonságú termékek részaránya az Európai Unió tagországaiban jelenleg 7-10 % alatt mozog. Ezen különleges tulajdonságok tanúsítása a VI. Vezérigazgatóság feladata, ahol jelenleg már több ezer bejelentett termék vár elbírálásra és arra, hogy a kidolgozott jel-tervezetet elfogadva a különleges tulajdonságú élelmiszereket regisztrálják. A földrajzi hely és az eredetmeghatározás védelmére a borokra alkalmazott szabályozást általánosították. Gyakorlatilag azonos felépítésű a többi márkavédelmi rendszerekkel. Hasonló felépítésű a biorendelet is, amely nem a termékekre, hanem a termék, illetve annak nyersanyaga előállítás körülményeire vonatkozik és pontosan rögzíti a szigorú szabályokat.

Dr. Bálint Tibor, az FM Állategészségügyi és Élelmiszerellenőrzési Főosztályának főosztályvezetőhelyettese az Európai Unióban működő állategészségügyi szabályozás és ellenőrzés rendszerét ismertette. Továbbra is döntő jelentőségű a dokumentáció és a szállítmány azonosságának vizsgálata. Gyanú esetén azonban az állategészségügyi hatóság a határállomáson a szállítmányt leállíthatja és pl. hormonvizsgálatot rendelhet el. Ezért már a feladás helyén kell maradéktalanul elvégezni az ellenőrzéseket és vizsgálatokat, hogy a felelősség megállapítása minden szempontból egyértelmű legyen. Az előadó rámutatott arra, hogy az állategészségügy területén is a referencia-laboratóriumok kijelölése egy igen lényeges kormányzati, minisztériumi feladat. Egyszerűbb az eset nyershúsra vonatkozóan, mert az az első harmonizált termékek körébe tartozik. A baromfira vonatkozó előírások nincsenek harmonizálva, ezért a baromfiipari vállalatok bejelentési ideje igen hosszadalmas. Mivel Németországban 44 vállalatunk van elfogadva és ezek jelentik a referenciát, ezért a többi tagország is elfogadja ezeket. Az előadó végezetül hosszasan ismertette

azokat a nehézségeket, melyek abban az esetben lépnek fel, ha csak Hegyeshalmon marad meg az állategészségügyi határellenőrzés lehetősége.

Dr. Bíber Károly, az FM Növényvédelmi Főosztályának vezető munkatársa az Európai Unió tagországaiban kialakított növényegészségügyi szabályozási ellenőrzés rendszeréről számolt be. A növényegészségügyi szabályozások nemzetközi egyeztetése és alkalmazása hosszú tradíciókra tekint vissza. Az 1951-ben 15 európai állam írta alá a Nemzetközi Növényvédelmi Egyezményt, melyek között hazánk is szerepelt. Az abban foglalt alapelveknek megfelelően Magyarország megvalósította a termelőknél és az export szállítmányokra vonatkozó ellenőrzéseket. Az európai regionális rendszerben való tevékenységünk elismeréséül az ENSZ oklevelet adományozott a példászerűen kialakított és működő magyar növényegészségügyi ellenőrzés elismeréséül. 1989-ben növényvédőszeres nemzetközi vizsgálatára 4 nemzetközileg elfogadott magyar laboratórium bizonyult alkalmasnak. Az Európai Unió tagországaiban a növényegészségügy rohamosan tovább fejlődik és lassan a farmer is növényegészségügyi szakemberré válik. Bevezették a tábla-törzskönyvezést, állandósított az ellenőrzési készenlét, ellenőrzés alá vonták a hűtőházakat, piacokat és általában a teljes kereskedelmet növényi eredetű élelmiszerek vonatkozásában. Az ún. növény-útlevelel igazolja, hogy a nyers növényi élelmiszer védett zónából vagy nem védett zónából származik. Ennek, a korábban nálunk is többé-kevésbé megvalósított gyakorlatnak ma már csak a nyomai láthatók. Így pl. a korábbi tételes ellenőrzéseket a szűrőpróbaszerű ellenőrzések váltották fel. Ennek ellenére a hazai növényegészségügyi szabályozás és a magyar növényegészségügy elismertsége továbbra is megfelelő. Az ellenőrzés feltételrendszere maradt el, melyen belül elsősorban a technikai feltételek hiányosak. Az előadó véleménye szerint azonban a felzárkózás jelenleg még viszonylag rövid határidőn belül megvalósítható.

A kétnapos szakmai rendezvény rendkívül sikeresnek és hatékonynak bizonyult, amit a konzultációk során az előadókkal folytatott eszmecsere is bizonyított. A résztvevőknek átadott értékes szakmai anyagok közül, elsősorban az "Európai ismeretek" című kiadvány ad lehetőséget a témakör elmélyült tanulmányozására, a lexikális ismeretek felfrissítésére. A kedvező tapasztalatok figyelembevételével célszerűnek látszik, hogy ezt a szakmai rendezvényt egynapos, koncentrált formában néhány vidéki nagyvárosban megismételjük. Az első vidéki rendezvény sikeres megtartására 1994. november 22-én Szegeden került sor.

Molnár Pál